

LAUSUNTO

Eduskunnan talousvaliokunnalle

Direktiivi tekijänoikeuksista digitaalisilla sisämarkkinoilla

Electronic Frontier Finland – Effi ry kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto valtioneuvoston kirjelmästä, joka koskee komission ehdotusta direktiiviksi tekijänoikeudesta digitaalisilla sisämarkkinoilla (U 63/2016 vp, UJ 38/2018 vp).

Effi on vuonna 2001 perustettu kansalais- ja asiantuntijajärjestö, joka puolustaa perus- ja ihmisoikeuksia digitaalisessa toimintaympäristössä. Effi tarkastelee tekijänoikeuslainsäädäntöä erityisesti yksityisyyden suojan, sananvapauden ja kuluttajien oikeuksien näkökulmasta.

Effi yhtyy pääasiallisesti opetus- ja kulttuuriministeriön 10.12.2018 päivätyssä perusmuistiossa¹ esitettyihin näkökantoihin ja pitää Suomen kantaa enimmäkseen hyvänä. Effi pitää hyvänä myös Suomen päätöstä vastustaa direktiiviesityksen tämänhetkistä muotoilua pysyvien edustajien komiteassa (Coreper) 18.1.2019.² Suomen kanta jättää kuitenkin avoimeksi mahdollisuuden, että Suomi voisi hyväksyä direktiiviesityksen kiistanalaisimmat artiklat 11 ja 13, mikäli niitä muutetaan merkittävästi. Effi katsoo, että Suomen olisi jo tässä vaiheessa syytä todeta, että artikloja 11 ja 13 ei voida lainkaan hyväksyä.

Tausta

Asian taustan osalta Effi viittaa liikenne- ja viestintävaliokunnalle 7.12.2016 ja opetus- ja kulttuuriministeriölle 10.12.2018 antamiinsa lausuntoihin.³ Tämä lausunto perustuu opetus- ja kulttuuriministeriön 10.12.2018 päivätyyn perusmuistion ohella direktiiviehdotuksen 17.1.2019 päivättyyn versioon.⁴ Samansisältöinen lausunto on annettu liikenne- ja viestintävaliokunnalle 31.1.2019.

1 <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Liiteasiakirja/Documents/EDK-2018-AK-235267.pdf>

2 "Copyright negotiations hit a brick wall in Council", JuliaReda.eu 18.1.2019, https://juliareda.eu/2019/01/copyright-hits_wall/. "Copyright directive faces further setback as final trilogue postponed", EurActiv 21.1.2019, <https://www.euractiv.com/section/digital/news/copyright-directive-faces-further-setback-as-final-trilogue-cancelled/>.

3 https://effi.org/system/files?file=effi_lausunto_dsm-direktiivi_u_63_2016.pdf
<https://effi.org/system/files?file=20181210-effi-lausunto-tekoikdirektiivi.pdf>

4 Saatavilla ainakin osoitteessa: <https://www.politico.eu/wp-content/uploads/2019/01/Revised-mandate-Coreper.pdf>

Keskeiset kommentit Suomen kannasta

"Suomen aikaisempia kantoja vahvistaen ja täydentäen Suomi katsoo, että neuvotteluiden tuloksena syntyvän direktiivin yleisilme ei vastaa Suomen yleisnäkemyksiä siitä, miten tekijänoikeutta tulisi kehittää sisämarkkinoilla."

Effi yhtyy tähän näkemykseen. Effin käsityksen mukaan koko EU:n tekijänoikeusdirektiivi pitäisi laatia uusiksi, mutta nyt on lähdetty vain tekemään pieniä paikkauksia, ja nekin osittain huonoja. Direktiiviesitys edustaa kustannus-, musiikki- ja elokuva-alan muutosvastarintaa ja niiden kapeaa edunvalvontanäkökulmaa yhteiskunnan laajemman edun kustannuksella.

"Jotta direktiivi olisi Suomelle hyväksyttävissä, tulisi sen kehittyä merkittävästi tasapainoisemmaksi edellä Suomen yleiskannassa ilmaistujen tavoitteiden mukaisesti."

Effi toteaa, ettei ole realistisesti odotettavissa, että direktiiviesityksen ongelmallisimmat kohdat eli artikkelit 11 ja 13 kehittyisivät merkittävästi parempaan suuntaan. Näin ollen Effi katsoo, että Suomen olisi jo tässä vaiheessa syytä todeta, että artikkelit 11 ja 13 ei voida lainkaan hyväksyä.

Lehtikustantajien lähioikeus (artikla 11)

Effi vastustaa edelleen artiklaa 11, jossa luotaisiin lehtikustantajille uusi lähioikeus. Artiklan valmistelu on kehittynyt viime aikoina yhä huolestuttavampaan suuntaan. Tekijänoikeudellista suojaa oltaisiin laajentamassa kaikkeen ilmaisuun, joka olisi laajempaa kuin "yksittäiset sanat ja hyperlinkki". Käytännössä siis lehtiutuksen otsikko tuotaisiin tiukan tekijänoikeudellisen sääntelyn piiriin, mitä ei voi pitää mitenkään mielekkäänä.

Ehdotetulla artiklalla olisi vaikutuksia siihen, miten ihmiset voivat jakaa uutislinkkejä sosiaalisessa mediassa. Effi yhtyy perusmuistiossa esitettyyn huomioon (s. 5), että ehdotus näyttäisi "merkittävällä tavalla vaikuttavan kansalaisten mahdollisuuteen käydä julkista keskustelua". Vaikutus olisi kielteinen, koska uusi lähioikeus toisi lisää oikeudellisia riskejä useille verkkopalveluille ja voisi johtaa siihen, että sosiaalisen median palvelut tavalla tai toisella rajoittaisivat uutislinkkien jakamista.

Effi yhtyy myös perusmuistion huomioon (s. 5), ettei kustantajien lähioikeutta voi perustella pyrkimyksellä "varmistaa median riippumattomuus ja torjua vale uutisia". Todennäköisesti sosiaalisen median palvelujen kannustimet suosia perinteisten lehtikustantajien sisältöjä vähenisivät, mikäli ehdotus toteutuisi. Tämä ennemminkin lisäisi vale uutisten ja viihteellisempien sisältöjen näkyvyyttä perinteisten uutismedioiden sisältöjen kustannuksella. Mediatilat ja toimittajien järjestöt eivät ymmärrä omaa etuaan ajaessaan tällaista sääntelyä.

Alustojen vastuu sisällöstä (artikla 13)

Effi vastustaa edelleen artiklaa 13, jossa sosiaalisen median palvelut asetettaisiin täysimääräiseen vastuuseen käyttäjiensä palveluihin lataamasta sisällöstä. Effi yhtyy perusmuistiossa esitettyyn kritiikkiin (s. 6–13) ehdotuksen sisäisistä ristiriitaisuuksista ja valtavista tulkintavaikeuksista, jotka tekevät ehdotuksen vaikutusten ennakoimisen hankalaksi. Artiklan pohjaksi valittu perusratkaisu on väärä, sen perustelut eivät pidä paikkaansa, eikä artiklasta olisi mitään hyötyä digitaalisten sisämarkkinoiden kehitykselle.

Ehdotuksella romutettaisiin peruseriaate, jonka mukaan palveluiden ylläpitäjät eivät ole lähtökohtaisesti vastuussa yksittäisten palvelun käyttäjien tekemisistä. Palvelut asetettaisiin lähtökohtaisesti vastuuseen, ja ne voisivat välttää vastuunsa vain suostumalla oikeudenhaltijatahojen sanelemiin käytäntöihin "tekijänoikeuksia rikkovan" aineiston poistamisessa ja teknisessä ennakkotarkastamisessa. Käytännössä siis elokuva- ja musiikkiyhtiöt saisivat oikeuden ennakkotarkastaa sosiaalisen median palveluita tuottavien yritysten palveluissa julkaistavan aineiston.

Ehdotuksen vaikutus olisi todennäköisesti se, että perinteisen viihdeteollisuuden sisällöt korostuisivat käyttäjien luoman sisällön kustannuksella. Tämä lienee perimmäinen syy sille, miksi osa viihdeteollisuudesta on vaatinut tämänkaltaista sääntelyä. Perinteinen viihdeteollisuus haluaa korostaa omia sisältöjään ja omia palvelujaan ohjaamalla asiakkaita pois kilpailijoiden palveluista ja kilpailevien sisältöjen ääreltä. Yleensä liiketoiminnassa kilpailijat haastetaan kehittämällä parempia tuotteita ja palveluita, ei lainsäädäntöteitse.

Viihdeteollisuus ajaa koko Internetin toimintaan perustavanlaatuisesti vaikuttavia lainsäädäntömuutoksia kapeiden liiketoimintaintressiensä näkökulmasta. Olisi vastuutonta suostua tällaisiin vaatimuksiin. Yhteiskunnan kokonaisuus on asetettava ensimmäiseksi.

Ehdotuksen toinen vaikutus olisi sosiaalisen median palveluiden oikeudellisten riskien kasvu. Paradoksaalisesti tämä vahvistaisi olemassaolevien suurten palveluiden eli Googlen ja Facebookin asemaa. Uusien palveluiden olisi yhä hankalampi tulla yhä tiukemmin säännellyille markkinoille, joilla selviämiseen tarvittaisiin yhä monimutkaisempia teknisiä järjestelmiä ja yhä suurempaa lakiosastoa.

Muita huomioita

Euroopan parlamentti, joka tosin on ollut direktiivin suhteen varsin jakautunut, on esittänyt uutta artiklaa 12 a, jolla säädettäisiin urheilutapahtumien tekijänoikeudellisesta suojasta (perusmuistio, s. 16). Käytännössä urheilutapahtuma vertautuisi sen pohjalta esimerkiksi teatteriesitykseen, josta ei saa levittää tallenteita ilman oikeudenhaltijan (tässä tapauksessa urheilutapahtuman järjestäjän) lupaa. Käytännössä urheilutapahtumien järjestäjät pystyisivät poistamaan sosiaalisen median palveluista urheilukatsojien urheilutapahtumissa kuvaamat videot ja valokuvat. Ehdotus olisi ilmeisessä ristiriidassa sananvapauden kanssa.

Ilmeisesti – direktiiviehdotuksen 17.1.2019 päivätyn version perusteella (s. 239–240) – tätä ehdotusta esitetään poistettavaksi. Ehdotuksen poistaminen olisikin välttämätöntä. Effi esittää huolestuneisuutensa siitä, ettei perusmuistiossa selkeästi oteta kielteistä kantaa artiklaan 12 a.

Effi ry:n puolesta

Ahto Apajalahti
Asiantuntija

Leena Romppainen
Puheenjohtaja